

INTERJÚ

HANS KÜNG

ÚJABB EMLÉKIRAT AZ EGYHÁZRÓL A SZERZŐVEL JÉRÔME ANCIBERRO BESZÉLGET

Forrás: „Témoignage chrétien”, 2010. február 11. Az interneten: www.culture-et-foi.com (állapot: 2010.04.20).

Az interjú a II. Vatikáni Zsinat (1962–1965) utáni időszak egyik legjelentősebb katolikus teológusa (vö. „Mérleg”, 2005/4., 391. l.; pályaképe: „Mérleg”, 2008/3., 333–342. l.)

Hans Küng, a 20. század teológiai kalandjának egyik főszeplője, az immár előrehaladott 21. században is folytatja munkáját. Nemcsak teológiával és filozófiával foglalkozik, hanem egy évtizede emlékiratain is dolgozik. Kivételes kordokumentummá formálódó visszaemlékezései éppúgy számot adnak személyes élettörténetéről, mint az egyház történéseiről. A szerzővel abból az alkalomból beszélgettünk, hogy megjelent a növekvő terjedelmű munka második kötetének francia kiadása.

Témoignage Chrétien: Emlékiratainak második kötete 1980-nal ér véget. Róma kevéssel előbb tiltotta el Önt a katolikus teológia oktatásától. Legalább három évtized története még hiányzik. Most készül a harmadik kötet?

Hans Küng: Igen, most írom emlékirataim harmadik kötetét. Életem még gazdagabbá vált azóta, hogy a katolikus hierarchia tudomásomra hozta: megvonja tanításra jogosító hivatalos megbízatásomat (*missio canonica*). Visszagondolva azt hiszem, felszabadulás volt. Eleinte persze nem éreztem annak. Kemény küzdelem volt, valódi szenvedésekkel. Később azonban beláttam, hogy a lényeg nem veszett el: rendben dolgozhattam tovább a tübingeni állami egyetem tanszékén, egy ökumenikus

intézetben, kiváló munkatársakkal, s a katolikus teológiai kar keretein kívül taníthattam is. Ráadásul már nem voltam köteles részt venni különféle hivatalos összejöveteleken, vizsgáztatnom se kellett...

TC: A három kötet együttvéve több mint kétezer oldalas lesz. Nem túl sok ez? Egyetlen ember emlékiratairól van szó...

HK: Nem pusztán önéletrajzot szeretnék írni. A 20. századi katolikus és ökumenikus teológia kiváltságos tanúja vagyok. Sok mindenben részt vettem, és persze jelen voltam a legutóbbi zsinaton is, de nem csak ott. Például pályafutásom párhuzamai *Joseph Ratzinger*ével – aki nemzedéktársam, s a tübingeni egyetemen kollégám volt – tanulságosak lehetnek annak, aki szeretné megérteni a katolikus egyház közelmúltbeli alakulását. Olyan történetet igyekszem elmondani a lehető legszélesebb közönségnek, amelyről nem feltétlenül esik szó az udvari teológusok és történészek könyveiben. Elsősorban azt igyekszem megmutatni, hogyan működnek a dolgok a színpalak mögött.

TC: Többnyire úgy jellemzik Önt, mint ellenszegülő teológust és mint radikális modernistát. Egyetért ezzel?

HK: Cseppet sem. Egyáltalán nem vagyok ellenálló és sohasem kerestem a konfliktust – nem olyan a vérmérsékletem. Középutas álláspontra törekszem, ugyanakkor nyilván a reformra helyezem a hangsúlyt. Pontosabban: sem politikai, sem egyházi értelemben nem vagyok „baloldali”. XXIII. *János* pápa idejében részt vettem – amint *Joseph Ratzinger* is részt vett – a teológia megújítására irányuló mozgalomban, mely a teológusok és a felelős egyházi tisztségviselők többségének törekvéseit testesítette meg. Életemben és munkámban csupán következetesen folytattam, amit akkor elkezdtem. A római kúria viszont voltaképp sohasem fogadta el a hatalmát fenyegető zsinati megújulást. Megpróbálta ellenőrzése alá vonni. Sikerült is neki, legalább-

is ami az egyházi intézményrendszer megregulázását illeti. Én mindössze egy vagyok a katolikus teológusok közül. Teszem a dolgomat, annak ellenére, hogy a – tárgyilagosan szemlélve is – reakciós római apparátus nyomást gyakorol rám. Csak a bürokrácia szemében látszom ellenállónak, azért, mert egyszer sem akartam leírni vagy kimondani olyasmit, amiben nem hiszek. De ha már mindenáron ellenzékinék kell neveznem magam, akkor talán „Őszentsége lojális ellenzéke” volnék – az ismert angol kifejezéssel élve: *Her Majesty's Loyal Opposition...*

TC: Csakugyan azt gondolja, hogy a Kúria ilyen szigorúan ellenőrzi az egyház működését?

HK: A püspökök fölött abszolút ellenőrzést gyakorol. Nyilvánosan azok is hallgatnak, akik magánemberként hozzám hasonlóan gondolkodnak például a papi cölibátusról, a nők pappá szenteléséről vagy az ökumené tényleges helyzetéről. Önök, újságírók, ezt pontosan tudják... A püspökök félnek, hogy elvesztik pozíciójukat, akik pedig püspökök akarnak lenni, esélyük elvesztésétől félnek. Emberi dolog. Ami igazán szomorú: hogy aki hallgat vagy megelégszik annak ismétlésével, amit mondanak neki, nem képes befolyásolni a társadalmat, szava hatástalan. Ki törődik ma azzal, hogy mit beszél egy püspök? Bizonyos országokban, például Franciaországban, már senki sem hallgat rájuk. A sajtó csak érdekességképpen idézi őket.^{1*} Emlékeztetném, hogy a francia püspökök kivonultak az I. Vatikáni Zsinatról (1870), így tiltakoztak a tévedhetetlenség dogmájának megfogalmazása ellen. A II. Vatikáni Zsinaton a franciák a megújulás élharcosai voltak. A teológia fölött a római kontroll közvetettebb, de ha egy katolikus teológus azt hiszi, szabadon foglalkozhat bizonyos témákkal, nagyon hamar rendreutasítják. Negyven évvel ezelőtt sokkal jobb volt a helyzet. Valódi, érveket mozgósító,

^{1*} *Küng* itt a nyugat-európai demokráciákról beszél. – Szerk.

nyilvános – igaz, olykor heves – viták zajlottak még az intézményen belül is.

TC: Vajon az „ellenálló” címkéje nem akadályozza-e abban, hogy munkái katolikus környezetben válaszra találjanak?

HK: Franciaországban talán igen, de könyveim a nyugati országok zömében eljutnak a nagyközönséghez. S feltételezem, hogy olvasóim között katolikusok is akadnak... Szóval jelen vagyok a vitában. Mindenesetre tény, hogy amikor egy nagy napilapban cikket adok közre, konzervatív katolikus körök villámokat szórnak rám, a római hatóságok pedig kötelességüknek érzik, hogy reagáljanak. Ez a helyzet. Megnyugtatom azonban az olvasókat: nem egyházam kritikájával töltöm az időmet. Sokszor elmondtam már: az „egyházkritika” nem mesterség. Katolikus teológus vagyok, és bárki, aki veszi a fáradságot, elolvashatja könyveimet. Egyvalamit be kell vallanom: sokkal jobban érdekelnek a planetáris etika, a „világethosz” kérdései, mint a pápa által hangoztatott szexuáletika.

TC: A flamand teológus, Edward Schillebeeckx halála alkalmából a Vatikán napilapja, az „Osservatore Romano” cikket közölt, amelyben elmagyarázta, hogy Schillebeeckx teológiája, amely túlságosan is a „rövid huszadik századhoz” kötődött, napjainkra meghaladottá vált. Katolikus környezetben gyakran hozakodnak elő effajta érvekkel, a modernistának mondott teológusok téziseit cáfolandó. A '70-es évek óta sokat változott a világ. Ma más teológiai és lelkipásztori gondjaink vannak: az evangelizáció, az értékviszonylagosság fenyegette spirituális örökség érvényre juttatása stb.

HK: Tudja, a középkorban is voltak olyan emberek, akik üldözték az egyetemek túl modernnek tűnő teológusait, és akik komolyan úgy gondolták, hogy ezzel meg is oldódott a probléma. Ki ragaszkodik manapság az effajta diskurzushoz? Az a katolikus csoport, amely az intézményi hatalmat birtokolja. Nézzünk csak kö-

rül: mit képviselnek ők a világ egészéhez viszonyítva? Nem sok mindent. Számomra ez azt bizonyítja, hogy létezik egy mindinkább elszigetelődő katolikus – főként egyházi – milió, amely napjainkig sem értette meg, hogy a 20. század bizonyos társadalmi és kulturális változásai megfordíthatatlanok, és ennek fényében kell újragondolnunk, hogyan hirdetjük az evangéliumot, illetve hogyan éljük meg az intézmény keretei között. A római körök és a hozzájuk kötődő katolikusok megragadtak a kereszténység középkori paradigmájában, melyet a 11. századi, Gergely-féle reform és a korábban ismeretlen mértékű római centralizmus fémjelez. Vannak azonban más lehetséges paradigmák is: az egyház kezdeti időszakának zsidó-keresztény paradigmája, az egyházatyák korának hellenista ökumenikus paradigmája, a reformáció paradigmája, a felvilágosodásé, s végül a posztmodern paradigma. Ha csupán ezek egyikéből indulunk ki, a bezárkózást választjuk.

TC: Azok az evangelizációs mozgalmak, amelyek ráadásul egyfajta modernséget is képviselnek, miközben kritikátlanul viszonyulnak az intézményhez, szemlátomást valódi visszhangra találnak.

HK: Milyen sikerről beszél? Mondja meg őszintén, tényleg úgy látja, hogy társadalmainkon evangelizációs hullám söpör végig? Semmi kifogásom az evangelizációs mozgalmak ellen, beleértve a karizmatikusokat is. Sok komoly ember van közöttük. Nekem is volt közöm hozzá, hogy a II. Vatikánum egyházában a hangsúly az egyház karizmatikus jellegére helyeződött át. Elvben tehát támogatom a karizmatikusokat. Ha azonban elhanyagolják az egyház reformját, zártkörűségere ítélik magukat. Fiataljaik kiáltozhatják ugyan, hogy „Benedetto, Benedetto”, amikor ifjúsági világnapok alkalmával elhalad köztük a pápamobil, ez azonban mit sem segít a problémán.

TC: Mit gondol arról a kritikáról, amellyel XVI. Benedek illeti társadalmaink értékrelativizmusát?

HK: Az erkölcsi szabadoságról, az értékek relativizmusáról, a fogyasztói mentalitásról és a materializmusról mondott bírálatával sok tekintetben egyetértek. Nem igazán látom azonban, hogy a római abszolutizmus mennyiben ellensúlyozhatná ezeket az alapvető nehézségeket. Nem hinném, hogy amikor megtiltja a fogamzásgátló tabletta használatát, elítéli az abortusz minden formáját, tiltás alá helyezi a papok házasságát, a nők pappá szentelését vagy a többi kereszténnyel együtt ünnepelt eucharisziát, bármennyit is javítana a helyzeten és az evangéliumhoz való odafordulásra ösztönözné az embereket.

TC: E témák némelyikére összpontosítani talán egyfajta spirituális ellenállás a korrall szemben. A katolicizmus nagyrészt olyan hagyományon alapszik, amelyet nem adhat fel azon a címen, hogy mindenáron alkalmazkodnia kellene a korhatalathoz.

HK: Milyen hagyományról beszél? Az egyházi cölibátus – hogy a legismertebb példát említsem – a 11. század és a Gergely-reform terméke, akárcsak az erőltetett klerikalizmus és a pápaközpontúság. Az első évezredben nem ez volt az egyház, csak később szilárdult meg ilyenné. Ennek belátásához elegendő, ha elmélyedünk egy kissé az egyháztörténelemben. Valójában mindenki tudja, de úgy teszünk, mintha nem tudnánk. Ismétlem: a középkori római paradigma nem lehet a katolikus hagyomány végső forrása. Ez így komolytalan. Tudnunk kell különbséget tenni a készen kapott ötletek és a hagyomány között. Így tanultam Congar atyától, aki azt tanácsolta: tanulmányozzam a 11. századot, hogy megértsem bizonyos egyházi torlaszok okait. Ami engem illet, úgy vélem, munkáimban az egyházi hagyomány egészét vettem alapul.

TC: *Úgy látja, hogy a katolikus egyház számos vitatott kérdése intellektuális szempontból megoldott kérdés? Amint előzőleg is utalt rá, így van ez a tévedhetetlenséggel is: az említett dogma Ön szerint nem igazolható ésszerű módon. A vita tehát nem értelmi síkon, hanem kizárólag az egyházi hatalom síkján zajlik. Ezzel rendkívül érzékeny pontra tapint, Róma pedig azzal vág vissza, hogy az Ön szándékai nem tiszták, s hogy összekeveri a spirituális és a politikai szempontokat.*

HK: A hatalmon lévők mindig elmagyarázzák, hogy nem hatalmi kérdésről van szó. Azt ismételtetik, hogy a katolikus egyházban mindenki aktív résztvevő: a laikusok, a nők stb. Kijelentik, hogy a püspökök és a bíborosok csak „alázatos szolgák az Úr szőlőjében”. Szellemi és spirituális értelemben mindez nagyon szép. Tényszerűen azonban ezek az emberek az urak. Nem véletlenül használjuk a „monsignore” kifejezést. Úgy találja, hogy a „monsignore” biblikus hangzású szó? Még egyszer mondom: középkori. A szolgálatra hivatkozó érv nem becsületes érv. Taktika a vita megkerülésére.

(Bakonyi Zsigmond fordítása)

A Mérleg megvásárolható az alábbi könyvesboltokban:

Ecclesia Szövetkezet,

1053 Budapest, Ferenciek tere 7–8.

Huszár Gál Papír- és Könyvesbolt,

1052 Budapest, Deák tér 4.

Írók Boltja, 1061 Budapest, Andrassy út 45.

Monostori Ajándékbolt,

8427 Bakonybél, Szent Gellért tér 1.

Pont Könyvesbolt, 1051 Budapest, Nádor u. 8.

Ráday Könyvesház, 1092 Budapest, Ráday u. 29.